

УДК 330.34:332.142

ВПЛИВ ФІСКАЛЬНИХ СТИМУЛІВ НА СТАЛІЙ РОЗВИТОК РЕГІОНІВ<https://orcid.org/0000-0002-4913-9674>

Гречко Алла Володимирівна, к. е. н., доцент, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», м Київ, alla_grechko@ukr.net, +380683575588

Alla Hrechko, Ph. D, Associate Professor, National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kiev Polytechnic Institute", m. Kyiv

A. Hrechko. Influence of physical stimulations on sustainable development of regions.

As a result of the study, it was found that fiscal policy is a complex system of interconnections between the state and other subjects of market relations, which is a constant search for a balance of interests. The economically weighted use of fiscal instruments allows us to minimize the use of direct regulatory methods by the government. It is revealed that modern fiscal policy is aimed at fiscal decentralization, focused on the formation of a favorable institutional environment for the functioning of economic entities of the regions and based on a system of economic incentives and motives. It is determined that fiscal stimulation includes a wide range of means, the application of which is determined, first of all, by the object of stimulation, the legal form of organization and legal status of the taxpayer, the type of activity, the regional feature and social value. It is substantiated that one of the basic directions in which fiscal stimulus effectively implemented approaches are innovative policy, aimed at forming and achieving prerequisites for sustainable development of regions. The directions of innovation activity fiscal stimulation in the regions are proposed. It is revealed that in the conditions of globalization of economic ties, there is a concentrated localization of innovation and production potential within the framework of regional business clusters. It is proved that the introduction of fiscal stimulus requires a thorough cost analysis to be applied at the expense of determining: the alternative value of fiscal incentives; the size of unsatisfactory budget resources as a result of the introduction of incentive measures; the cost of administering fiscal incentives, etc.

Гречко А. В. Вплив фіскальних стимулів на сталий розвиток регіонів.

В результаті дослідження з'ясовано, що фіскальна політика представляє собою складну систему взаємозв'язків держави та інших суб'єктів ринкових відносин, що полягає у постійному пошуку балансу інтересів. Доведено, що сучасна фіскальна політика протикає у напрямі фіскальної децентралізації, орієнтована на формування сприятливого інституційного середовища функціонування господарюючих суб'єктів регіонів та заснована на системі економічних стимулів та мотивів. Визначено, що фіскальне стимулювання включає в себе широкий спектр засобів, застосування яких визначається, в першу чергу, об'єктом стимулювання, організаційно-правовою формою та юридичним статусом платника податків, видом діяльності, регіональною ознакою та соціальним значенням. Доведено, що одним із головних напрямів, в якому ефективно втілюються підходи фіскального стимулювання є інноваційний, що спрямований на формування та досягнення передумов сталого розвитку регіонів. Запропоновано напрямі фіскального стимулювання інноваційної діяльності в регіонах. З'ясовано, що в умовах глобалізації економічних зв'язків спостерігається концентрована локалізація інноваційного та виробничого потенціалу у рамках регіональних бізнес-класстерів. Обґрунтовано, що впровадження фіскальних стимулів вимагає ретельного аналізу їх застосування. Впровадження фіскальних стимулів потребує ґрунтовного аналізу ринкової кон'юнктури, заснованого на комплексній оцінці потенційних факторів впливу, недопущення корупційних схем при лобіюванні інтересів певних груп при встановленні фіскальних стимулів.

Гречко А. В. Влияние фискальных стимулов на устойчивое развитие регионов.

В результате исследования установлено, что фискальная политика представляет собой сложную систему взаимосвязей государства и других субъектов рыночных отношений, заключается в постоянном поиске баланса интересов. Доказано, что современная фискальная политика протыкает в направлении фискальной децентрализации, ориентированная на формирование благоприятной институциональной среды функционирования хозяйствующих субъектов регионов и основана на системе экономических стимулов и мотивов. Определено, что фискальное стимулирование включает в себя широкий спектр средств, применение которых определяется, в первую очередь, объектом стимулирования, организационно-правовой формой и юридическим статусом налогоплательщика, видом деятельности, региональному признаку и социальным значением. Доказано, что одним из главных направлений, в котором эффективно воплощаются подходы фискального стимулирования является инновационный, направленный на формирование и достижение предпосылок устойчивого развития регионов. Предложены направления фискального стимулирования инновационной деятельности в регионах. Установлено, что в условиях

глобализации экономических связей, наблюдается концентрированная локализация инновационного и производственного потенциала в рамках региональных бизнес-кластеров. Обосновано, что внедрение фискальных стимулов требует тщательного анализа их применения. Внедрение фискальных стимулов требует тщательного анализа рыночной конъюнктуры, основанного на комплексной оценке потенциальных факторов воздействия, недопущения коррупционных схем при лоббировании интересов определенных групп при установлении фискальных стимулов.

Постановка проблеми. Глобальні соціально-економічні трансформації, що спостерігалися протягом останнього десятиріччя, сформували тісну мережу економічних зв'язків між державами, що разом із посиленням впливу великих транснаціональних корпорацій сприяло побудові системи економічних зв'язків, основу якої складають інноваційність, високий ступінь інформатизації, лібералізація та інтернаціоналізація процесів всередині самої системи. Однак, посилення взаємозалежності між економічними суб'єктами має зворотній бік, втілений у ряді ризикових факторів та загрози поглиблення існуючих структурних дисбалансів. Надмірна політизація питань економічного характеру та відсутність консолідованої позиції щодо вирішення ключових проблем розвитку серед провідних держав світу в комплексі з існуванням ряду дестабілізуючих факторів формує передумови до виникнення нового витку глобальної рецесії. Така ситуація вимагає від менш розвинутих країн вдаватися до більш прогресивних інструментів державного регулювання, орієнтованих на розвиток локальних та регіональних структур. Одним із найбільш дієвих засобів, що дозволяє сформувати сприятливий клімат для соціально-економічного розвитку на рівні регіонів та забезпечити активний рух у напрямку досягнення цілей сталого розвитку є застосування фискальних стимулів у якості ключового елемента державної регіональної політики.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню загальних підходів до організації бюджетних відносин, забезпеченню ефективної системи оподаткування на локальному та загальнодержавному рівні, виробленню стимулюючого інструментарію щодо реалізації процесів державного фискального регулювання присвячена значна кількість наукових праць вітчизняних та закордонних науковців. Дана тематика є предметом активного обговорення на багатьох наукових конференціях, форумах, симпозиумах. Питання фискальних взаємовідносин між різними рівнями державного регулювання у напрямі їх децентралізації було висвітлено у працях таких видатних вчених, як: Ч. Тібу, Р. Масгрейв, У. Оутс, що є основоположниками теорії фискальної децентралізації. Серед вітчизняних вчених, що досліджували дану проблематику, варто відзначити роботи таких науковців, як: В. Андрущенко, Л. Амбрик, М. Бадида, А. Бойко, О. Бориславська, В. Вишневський, С. Герчаківський, К. Голякова, Т. Далєвська, І. Заверуха, В. Кравченко, Н. Кузьминчук, Л. Лисяк, О. Лилик, І. Луніна, А. Мярковський, С. Слухай, О. Тищенко, І. Чугунова, А. Школик та інших.

Попри високий рівень теоретичного аналізу представленого у роботах перерахованих вище авторів, бюджетних та податкових інструментів, їх визначення та особливостей реалізації, більш ґрунтовного дослідження вимагає питання застосування фискальних стимулів з метою досягнення динамічного розвитку регіонів у рамках концепції сталого розвитку.

Метою статті є дослідження впливу фискальних стимулів на сталий розвиток регіонів. Для досягнення поставленої мети автором було:

- встановлено, що представляє собою фискальна політика;
- виявлено, у чому полягає значення використання фискальних стимулів для сталого розвитку регіонів;
- обґрунтовано, що одним із досягнень сталого розвитку регіонів є фискальні стимули інноваційної діяльності;
- доведено необхідність аналізу вартісних аспектів впровадження фискальних стимулів.

Результати дослідження. Останнім часом світові глобалізаційні процеси сприяли активізації процесу інтеграції як противаги всесвітньої глобалізації. Регіони держав виступають активними учасниками світових відносин. Змінюється акцент перерозподілу ресурсів між регіонами на користь більш відсталих у напрямі забезпечення максимально комфортних умов для ефективного використання власних ресурсів регіонів, у тому числі цьому сприяє запровадження фіскальних стимулів та мотивацій регіональних суб'єктів господарювання. Процеси фіскальної децентралізації, що розпочалися в Україні, розширюють можливості регіональних та місцевих органів влади, підвищують фіскальну мотивацію регіональних суб'єктів господарювання та сприяють сталому розвитку регіонів.

Взагалі, ефективність державного регулювання визначається часткою державної власності в загальній структурі власності та обсягом коштів, що перерозподіляються за допомогою державних регуляторних механізмів, однак формування ефективної бюджетно-податкової політики виключає можливість зведення фіскальних механізмів до простого стягнення податків й подальшого розподілу бюджетних ресурсів.

Сьогодні фіскальна політика представляє собою складну систему взаємозв'язків держави та інших суб'єктів ринкових відносин, що полягає у постійному пошуку балансу інтересів. Податкова політика ставить за мету взаємоузгодження двох напрямків, що мають протилежну природу. З одного боку, податкова політика направлена на досягнення оптимального рівня податкостроможності суб'єктів оподаткування шляхом раціонального розподілу податкового навантаження між усіма секторами та учасниками економічних процесів. У той же час, з іншого боку, система оподаткування є інструментом, покликаним забезпечувати формування рушійних сил економічного розвитку, що не може бути сумісним з кількісним нарощенням обсягів зібраних податків.

В свою чергу, розглядаючи бюджетну політику, слід відмітити аналогічну діалектичну природу поняття. Бюджетна політика, маніпулюючи наявними в розпорядженні регуляторними інструментами та обсягами фінансових ресурсів, спрямована на пошук ефективних пропорцій та балансу, котрий полягає в оптимальному задоволенні потреб громадян в рамках передбачених Конституцією державних функцій, одночасно зберігаючи фінансову стабільність та платоспроможність державних структур, разом з тим забезпечуючи фінансування стимуляційних заходів. Саме тому, дотримання такого роду балансу інтересів дозволяє забезпечити високий рівень соціальної стабільності та відповідає довгостроковим цілям економічного зростання.

Економічно зважене використання фіскальних інструментів дозволяє мінімізувати застосування урядом прямих методів регулювання, які в процесі посилення ринкових взаємодій носять суперечливий характер. Тобто, активне залучення засобів фіскальної мотивації в процес побудови сприятливого середовища в регіонах для розширення інноваційного, інвестиційного та технологічного потенціалу вітчизняних підприємств дозволяє досягти синергійного ефекту в контексті реалізації загальнодержавної політики, орієнтованої на економічне зростання та сталий розвиток.

Сучасна фіскальна політика орієнтована на формування сприятливого інституційного середовища функціонування господарюючих суб'єктів та заснована на системі економічних стимулів та мотивів. Виходячи із семантики слова «стимул», економічний зміст даного поняття включає в себе сукупність заходів, направлених на спонукання до конкретних дій або каталізацію окремих процесів. На практиці фіскальні стимули активізують діяльність підприємств приватного сектору, створюючи резерви до збільшення прибутковості шляхом скорочення витратної складової як за рахунок використання можливостей прямого субсидювання державою так і більш традиційних засобів – податкових пільг.

Фіскальне стимулювання включає в себе широкий спектр засобів, застосування яких визначається, в першу чергу, об'єктом стимулювання, організаційно-правовою формою та юридичним статусом платника податків, видом діяльності, регіональною

ознакою та соціальним значенням. Тобто, можливість використання таких пільг з боку об'єктів приватного сектору визначається відповідністю встановленим критеріям та обраними регулятором напрямами впливу.

Одним із базових напрямків, в якому ефективно реалізуються підходи фіскального стимулювання, є інноваційна політика, націлена на формування та досягнення передумов довгострокового розвитку та підвищення ділової активності вітчизняних підприємницьких структур в регіонах [7, с. 46].

Для деяких структурно та інституціонально вразливих країн, зокрема України, криза різко загострила умови, за яких їхня соціально-економічна система неминуче прискорює своє відставання від конкурентів, безнадійно відстаючи в сфері високих технологій та небезпечно експериментуючи зі зростанням соціальної нерівності [2, с. 36].

Актуальність використання фіскальної мотивації у рамках інноваційної політики посилюється наявністю системних перешкод розвитку інноваційної сфери, причини виникнення яких різняться від наслідків тривалого існування командно-адміністративної системи та соціалістичної ідейної спадщини до сучасних глобальних проблем, що є типовими для розвинутих ринкових економік. Серед них відзначимо:

- низький рівень розвитку ринкової інфраструктури як наслідок неефективної роботи основних її інститутів;
- низькі темпи оновлення основних засобів;
- слабе нормативно-правове забезпечення процесів трансферу технологій;
- формалізація законодавчо визначених пріоритетів розвитку, внаслідок індиферентного ставлення держави до необхідності підтримки інновацій та нецільового використання бюджетних коштів.

До загальних зауважень, які стосуються стратегії вибору пріоритетів при формуванні системи податкових преференцій, можна віднести встановлення їх без прив'язки до рівня та завдань розвитку територій, конкретних результативних показників (соціально-економічного характеру), потенційних отримувачів таких преференцій тощо [1, с. 31].

На підтвердження думки щодо перспективності використання фіскальних стимулів з метою подолання вищезазначених проблем пропонуємо розглянути ряд заходів, що активно впроваджуються провідними країнами світу у рамках формування сприятливого інноваційно-інвестиційного клімату в державі:

- використання спеціальних (зменшених) податкових ставок для підприємств-інноваторів;
- формування системи податкових кредитів інноваційної спрямованості, диференційований характер якої надавав би можливість адекватно співставляти інноваційний потенціал конкретної розробки із обсягом наданої державою пільги;
- застосування податкових знижок, що зменшують обсяг оподаткованого прибутку на вартість понесених витрат на дослідницькі розробки та впровадження інновацій у вигляді відсоткової частки їх вартості;
- звільнення від оподаткування податком на прибуток підприємств, що реалізують інноваційні проекти у пріоритетних галузях розвитку;
- звільнення від оподаткування частини прибутку, що спрямовується на створення цільових фондів інноваційного призначення.

Внаслідок реалізації пропонованих заходів фіскального стимулювання державою досягається зростання обсягів діяльності субсидійованого сектору (пожвавлюється інвестиційна активність, зростає ефективність міжнародного обміну технологіями, активізуються процеси оновлення основних засобів). Паралельно з цим відбувається розвиток галузей, об'єктивно пов'язаних з діяльністю субсидійованого сектору. Однак, впровадження таких заходів вимагає раціонального співвідношення обсягу бюджетних асигнувань, необхідних для реалізації заходів та потенційного результату. Тобто,

ретельного аналізу вимагає вартісний аспект впровадження того чи іншого фіскального стимулу, до якого можна віднести:

- альтернативну вартість фіскальних стимулів – обсяг потенційних витрат, від яких необхідно відмовитися задля реалізації податкового стимулу, тобто вартість найкращого альтернативного застосування недоотриманого доходу;

- величину недоотриманих бюджетних ресурсів як результат впровадження стимулюючих заходів (дана ситуація має місце у разі надання пільг прибутковим підприємствам, зацікавленим у роботі в галузі й без існування фіскального стимулу, що саме по собі нівелює вплив останнього, спричиняючи контрактивний ефект);

- витрати на адміністрування фіскальних стимулів, пов'язані із здійсненням контрольних та наглядових функцій щодо наявності законних підстав для отримання пільг;

- політичні фактори, пов'язані з недопущенням втручання у процеси надання фіскальних стимулів зацікавленими особами та мінімізація корупційних ризиків, пов'язаних з незаконним лобюванням інтересів;

- усунення галузевих диспропорцій розвитку, спричинених використанням фіскального стимулювання.

Варто відмітити, що підвищення рівня фіскального забезпечення не можна домогтися або тільки шляхом підвищення рівня оподаткування (бо неминучий наслідок – це зниження ділової активності), або шляхом масового надання всіляких пільг та бюджетної допомоги (просто не вистачить коштів та створить широке поле для зловживань) [5, с. 20; 4, с. 60].

Таким чином, бачимо, що процес реалізації заходів фіскального стимулювання потребує ґрунтовного аналізу ринкової кон'юнктури, заснованого на комплексній оцінці потенційних факторів впливу [6, с. 302].

Слід зазначити, що в умовах глобалізації економічних зв'язків спостерігається концентрована локалізація інноваційного та виробничого потенціалу у рамках регіональних бізнес-кластерів. В таких умовах ефективність запровадження фіскальних стимулів визначається рівнем децентралізації системи державного управління, що дозволяє підвищити ефективність цих заходів за рахунок їх вибіркового та точкового застосування.

Кластерний підхід ґрунтується на теорії економічного зростання, якою в якості першочергової умови розвитку розглядається зростаюча віддача від акумулювання і синтезу знань і, як наслідок, збільшення обсягу залучення інвестицій в нові наукоємні технології та людський капітал. В умовах кластера конкурентні переваги створюються спільними зусиллями учасників. Пріоритетом при реалізації науково-освітніх кластерних ініціатив служить критична маса висококваліфікованих людських ресурсів [3, с. 136].

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отже, результати проведеного дослідження дають можливість констатувати, що фіскальна політика представляє собою складну систему взаємозв'язків держави, регіонів та інших суб'єктів господарювання, що полягає у постійному пошуку балансу інтересів з метою втілення концепції сталого розвитку. Економічно зважене використання фіскальних інструментів дозволяє мінімізувати застосування урядом прямих методів регулювання, чому сприяє процес фіскальної децентралізації. Фіскальна політика, що проводиться сьогодні в Україні, орієнтована на формування сприятливого інституційного середовища функціонування регіональних господарюючих суб'єктів та заснована на системі економічних стимулів та мотивів. Одним із напрямків, в якому ефективно реалізуються підходи фіскального стимулювання є інноваційна політика. Але, необхідно зауважити, що впровадження того чи іншого фіскального стимулу вимагає аналізу вартісних аспектів їх впровадження.

Подальших досліджень вимагають питання впровадження фіскальних стимулів та мотивів на регіональному рівні для забезпечення сталого розвитку регіонів України в умовах інституціональних змін та методи оцінки ступеня впливу фіскальних стимулів на рівень сталості розвитку регіонів.

Список використаних джерел:

1. Гудзинська Л. Пріоритети фіскальних преференцій: оцінка стратегії вибору / Л. Гудзинська // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія : Економіка.. – 2013. – №149. – С. 30-32.
2. Демиденко Л. Фіскальні стимули сприяння інноваціям в умовах європейської інтеграції / Л. Демиденко // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. – 2012. – № 132. – С. 36-38.
3. Підприємництво та проблеми сталого розвитку економіки України: монографія / за заг. ред. П.В. Круша. – К.: НТУУ «КПІ», 2008. – 397 с.
4. Поліщук В. Г. Перспективи податкового стимулювання сталого розвитку регіонів України / В. Г. Поліщук // Економіка та держава. – 2010. – № 4. – С. 59-61.
5. Прокопенко О. А. Напрями покращення фіскального забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів / О. А. Прокопенко // Інвестиції : практика та досвід. – 2009. – № 19. – С. 15-20.
6. Тульчинська С. О. Інтелектуально-інноваційна модернізація економіки України: теоретико-методологічні аспекти: монографія / С. О. Тульчинська. – К. : НТУУ «КПІ», – 2009. – 488 с.
7. Тульчинська С. О. Перспективи та доміанти розвитку інтелектуально-інноваційної системи регіонів України : монографія / С. О. Тульчинська. – Херсон : Ви-во «ПП Вишемирський В.С.», – 2014. – 210 с.

References:

1. Hudzyn'ska, L. (2013), "Priorities of Fiscal Preferences: Assessment of the Choice Strategy", *Visnyk Kyivs'koho natsional'noho universytetu im. Tarasa Shevchenka*, vol. 149, pp. 30-32.
2. Demydenko, L. (2012), "Fiscal incentives to promote innovation in the context of European integration", *Visnyk Kyivs'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka*, vol. 132, pp. 36-38.
3. Prokopenko, O.A. (2009), "Directions of improvement of fiscal support of socio- economic development of regions", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 19, pp. 15-20.
4. Krush, P.V. ta in. (2008), *Pidpriemnytstvo ta problemy staloho rozvytku ekonomiky Ukrainy [Entrepreneurship and problems of sustainable development of the economy of Ukraine]*, NTUU "KPI", Kyiv, Ukraine.
5. Polishchuk, V.G. (2010), "Perspectives of tax incentives for the sustainable development of Ukrainian regions", *Economy and the state*, vol. 4, pp. 59-61.
6. Tul'chyn'ska, S.O. (2009), *Intelektual'no-innovatsijna modernizatsiia ekonomiky Ukrainy: teoretyko-metodolohichni aspekty. [Intellectual-innovative modernization of the Ukrainian economy: theoretical and methodological aspects]*, NTUU "KPI", Kyiv, Ukraine.
7. Tul'chyn'ska, S.O. (2014), *Perspektyvy ta dominanty rozvytku intelektual'no-innovatsijnoi systemy rehioniv Ukrainy [Prospects and domains of the development of the intellectual-innovative system of the regions of Ukraine]*, PP "Vishemirsky", Kherson, Ukraine [in Ukrainian].

Keywords: fiscal decentralization; fiscal stimulus; fiscal motivation; sustainable development; region; taxes; development.

Ключові слова: фіскальна децентралізація; фіскальні стимули; фіскальна мотивація; сталий розвиток; регіон; податки; розвиток.

Ключевые слова: фискальная децентрализация; фискальные стимулы; фискальная мотивация; устойчивое развитие; регион; налоги; развитие.

Перевірено на плагіат системою: <https://corp.unicheck.com/library/viewer/report/8619459>